

## Dan CULCER



Dr. phil. Dan Culcer (n. 15 iunie 1941, Sulina), critic literar, prozator, poet, traducător și jurnalist român. Membru al Uniunii Scriitorilor din România din 1976.

Biografie. S-a născut într-o familie de ardeleni în refugiu, după Dictatul de la Viena, fiu al medicului Alexandru Culcer și al profesoarei de limba română, Ersilia (n. Gutu). Este unul din fondatorii revistei *Vatra* din Târgu-Mureș (mai 1971). Emigrează și beneficiază de statutul de refugiat politic în Franța din octombrie 1987 până în 1992, când obține cetățenia franceză.

Studii. Cunoștințele de limbă maghiară, cultivate în familie, îi permit să înceapă (1958) studiile universitare la Facultatea de filologie a Universității Bolyai, specialitatea limba și literatura română, continuate după unificare (1959) la Universitatea Babeș-Bolyai, licență în 1963. În 2015 obține titlul de doctor în litere al Universității Petru Maior din Tg-Mureș, cu teza *Scriitorii și puterea între 1945 și 1989*.

Carieră. Repartizat în 1963 preparator universitar la catedra de română a Institutului Maghiar de Artă Teatrală din Târgu Mureș. Fondează împreună cu câțiva prieteni, Romulus Guga și Mihai Sin, revista lunară de cultură „Vatra”, care apare începând cu mai 1971. Redactor de rubrică, redactor șef-adjunct. Întreține, din mai 1971, după o prima călătorie la Paris, invitat al Societății „Jules Verne”, relații „de taină” cu unii reprezentanți ai exilului politic (Virgil Ierunca și Monica Lovinescu). Călătorii în Franța și Belgia ca membru al Societății „Jules Verne” din Paris și al Asociației internaționale a sociologilor de limbă franceză A. I. S. L. F., unde prezintă comunicări despre utopia negativă (=distopia) a lui George Orwell (în 1984 la Cérisy la Salle, ca bursier al „Fondation pour une entr'aide intellectuelle européenne”). Securitatea face joc dublu: îi aprobă pașaportul dar îi confiscă biletul de tren. Pentru a ajunge totuși la colocviul Orwell, străbate cu auto-stopul Europa de la Episcopia Bihor la Paris, într-o săptămână. Scrie studii despre cenzură și poeme neconformiste. Era „turnat” deja în 1972 de o poetă care își semna „notele informative” cu numele de cod „Donna Alba” (Mara Nicoară). Securitatea reîncepe urmărirea informativă în 1982, corespondența îi este deschisă (vezi și „Cartea albă a Securității”, ediția M. Pelin), se folosesc mijloacele tehnice - ascultarea telefonului, percheziții domiciliare secrete.

După moartea redactorului-șef, Romulus Guga (1983), intră într-o zonă de turbulențe în relațiile cu colegii. Perioada se reflectă în dosarul de urmărire informativă (D.U. I.) deschis pe numele „Dinu”, din arhivele Centrului național pentru studierea arhivelor Securității - CNSAS. „Criticat” și pus la punct în urma unei ședințe de partid în redacție, organizată cu sprijinul

logistic și la îndemnul Securității județene. Izolat în redacție, sfârșește prin a plănui o plecare definitivă în Franța în grup, cu toată familia sa de șase persoane, organizată în taină și eficient. Sub pretextul unui tratament medical, a doua soție, scriitoarea Maria Mailat, pleacă prima cu doi copii, în 1986. În august 1987, primește viza de ieșire și ajunge în Franța, la Paris, în octombrie 1987, prin reîntregirea familiei. Cere azil politic, care i se acordă imediat.

Stagii de formare în domeniul utilizării computerelor în presă. Devine formator și lucrează la Paris intermitent pentru CFPJ - Centre de formation et perfectionnement des journalistes, în calitate de conferențiar-ziarist. Grafician pe computer, secretar de redacție în presa sindicală franceză, șef de serviciu Editură la Confédération française démocratique du travail (CFDT-Santé) începând cu 1993. „Revoluția” română și implozia statelor „socialiste” îi dau de lucru (decembrie 1989-februarie 1990) în studiourile de televiziune și pentru o agenție de subtitraj video (Videoadapt), ca traducător-interpret. Organizează-o lungă expediție, în compania etnologului francez ex-comunist Claude Karnoouh, de la Oradea la București, prin Maramureș și „Secuime”, din care aduce observații despre lumea veche care părea că nu se mai dăruie, fixate într-un reportaj, „Periplu pentru descoperirea țării mele” (publicat în franceză de revista anarhistă „Iztok”, și nouă ore de imagini video de interes pentru istoria recentă, reuniuni politice de fondare ale Uniunii Democrate a Maghiarilor din România UDMR la Cluj și Sf. Gheorghe, discuții cu profesori și studenți la Târgu Mureș pe tema învățământului medical universitar maghiar autonom etc.

Editează din mai 2000 revista electronică (on-line) *Asymetria* (<http://www.asymetria.org>), și câteva bloguri, *Jurnalul unui vulcanolog*, *Arhiva românilor*, *Ardealul nostru*, *Obiectiv*, *Biblioteca lui Dan Culcer*. Militează pentru organizarea procesului comunismului, pentru reprezentarea drepturilor victimelor sistemului penitenciar și carceral comunist, pentru aplicarea lustrației și pentru reintegrarea lui Paul Goma în drepturile sale cetățenești.

Scrieri. „Un loc geometric” (texte), Editura Cartea Românească, București, 1973; „Citind și trăind literatura”, critică literară, Editura Dacia, Cluj, 1976; „Serii și grupuri”, eseuri de sociologia literaturii, Editura Cartea Românească, București, 1981; „Utopia, texte pentru o stare”, (poeme), Editura Ardealul & Asymetria, Târgu Mureș-Elancourt, 2010, ediție bilingvă română-original și maghiară (traducerea realizată de poetul Cseke Gábor), „Cenzură și ideologie în comunismul real”, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2016. 2 vol., 1558 p. (ISBN 978-973-109-740-4). Studiu de sociologie și politică a culturii.

Traduceri din maghiară (premiul Uniunii Scriitorilor în 1975): Domokos Samuel, „Octavian Goga, anii studenției”, Editura Kriterion, București; Markovits Rodion, „Garnizoana din Siberia”, Editura Kriterion, București; ediția a doua, Editura Dacia, Cluj, 2002. Alte traduceri în periodice din Petöfi Sándor, Németh László, Lászlóffy Aladár.

Proze, poeme, eseuri apar în traducerea maghiară a lui Borsi-Kalmán Béla, Zirkuli Péter, Kolozsvári Papp László la Editura *Europa*, Budapesta, în antologii (*Egtájak*) sau în revistele *Tiszatáj*, *Napjaink*, *Nagy Világ*, *Kortárs*, ca și în revistele maghiare din România, *Korunk*, *Igaz Szó*, *Ifjumunkás* (unde debutează cu poeme scrise în română, traduse în maghiară de Cseke Gábor).

Alte colaborări la: *Viața Românească*, *Tribuna*, *Steaua*, *Familia*, *România literară*, *Ateneu*, *Tomis*.

În exil colaborează la revistele *Hermes* (CNRS), *Iztok*, *Cahiers de l'Est*, *Lupta*, *BIRE* (Franța), *Curentul* (Germania). Participă în 1988 la lansarea unei Societăți a Scriitorilor Români, acțiune sindicală, profesională și protestatară care înainte de decembrie 1989 dorea să se opună colaboraționiștilor din Uniunea Scriitorilor din R. S. România. Fondează la 13 mai 1991,

împreună cu alți ziariști români din exil, Asociația Jurnaliștilor Români-Ouest, cu sediul la Paris [.https://association-journalistes-roumains.blogspot.com/](https://association-journalistes-roumains.blogspot.com/)

După 1990, redactor pentru Franța al revistei *Vatra*, unde menține rubrica Seismograme/Sociograme. Continuă colaborarea la presa din exil, *Origini* (SUA), reia colaborarea cu presa din România : publică poeme cândva interzise, fragmente de jurnal, studii și amintiri, în *Familia*, *Viața românească*, *Vatra*, în ziarele *Expres magazin*, *România liberă*, *Acolada* <http://www.editurapleiade.ro/arhiva.html> (lunar, Satu-Mare) și *Confesiuni* (Târgu-Jiu) <https://centrulbrancusi.ro/confesiuni-numarul-53/>

Referințe critice. *Dicționarul Scriitorilor Români*, coordonat de M. Zăciu, M. Papahagi, A. Sasu, Editura Fundației Culturale Române, 1995; în Aurel Sasu, *Dicționarul biografic al scriitorilor români*; în Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, Editura Semne; în alte dicționare și publicații bibliografice din București, Tg-Mureș, Tulcea, Cluj-Napoca. Revista *Vatra*, Dan Culcer, Portret în palimpsest, 2019, nr. 5, pp. 47-91 (<https://revistavatra.org/2019/09/06/vatra-nr-5-2019/#more-6427>)

Despre *Un loc geometric* scriu: Marcoș, Ion, *Tribuna*, 1974, nr. 33, p. 3; Bejan, Crăciun, *Familia*, 1974, nr. 9, p. 2; Condurache, Val, *Convorbiri literare*, 1973, nr. 22, p. 9; Cosma, Anton, *Vatra*, 1973, nr. 12, p. 10; Costin, C., *Ateneu*, 1974, nr. 2, p. 6; Zaiati, Mariana, *Dialog* (Iași), 1974, nr. 2-3, p. 6-7; Uricaru, Eugen, *Steaua*, 1974, nr. 2, p. 54; Poantă, Petru, *Făclia*, 1973, 18 noi. (supliment duminical); Popa, Marian, în *Săptămîna culturală a Capitalei*, 1974, nr. 176, p. 4.

Despre *Citind sau trăind literatura* scriu: Țeposu, Radu, *Citind și trăind literatura, Amfiteatru*, 1977, nr. 7, p. 9; Moraru, Cornel, *Citind sau trăind literatura*, în *Flacăra*, 1977, nr. 23, p.14; Udrea, Silvia, *Dialogul criticului cu lumea, Steaua roșie*, 1977, sâmbătă, 2 aprilie, p. 3; Cosma, Anton, *Citind și trăind literatura, Vatra*, 1977; Grigurcu, Gheorghe, Dan Culcer, *Citind sau trăind literatura, Familia*, 1977, nr. 7, p. 3; Grigurcu, Gheorghe, Critica tânără, X, *Vatra*, 1977, nr. 7, p. 8-9; Iorgulescu, Mircea, *Critica, o mărturie activă, Tribuna*, 1977, nr. 21, 26 mai, p. 4; Dobrescu, Al., Dan Culcer, *Citind sau trăind literatura, Convorbiri literare*, 1977, nr. 7, p. 7-15; Tihan, Teodor, *Citind și trăind literatura, Steaua*, 1977, nr. 11.

Despre *Serii și grupuri* scriu: Ulici, Laurențiu, *Critică și utopie, I-II, România literară*, 1981, nr. 46 și 47, p. 11; Borbely Ștefan, *Serii și grupuri*, Radio Tîrgu Mureș, Revista literară radio, 25 noi. 1981, ora 18; Iorgulescu, Mircea, *Citind și trăind literatura, Însemnări critice de...*, *România liberă*, 1981, nr. 11 513, noiembrie, p. 2; Cosma Anton, Portretul criticului la maturitate, *Vatra*, 1981, nr. 10; Moraru, Cornel, Critica în acțiune, *Vatra*, 1981, nr. 10; Perian, Gheorghe, Angajare și adevăr în critica literară, *Steaua roșie*, 1981, nr. 288. sâmbătă 5 dec., p. 3; Gheorghiu, Mihai Dinu, Dan Culcer: Serii și grupuri, *Convorbiri literare*, 1981, nr. 12 (144), p. 5; Livescu, Cristian, Arta criticii, *Ateneu*, 1982, nr. 1 (149), martie, p. 7-15; Manolescu, Nicolae, Textul și contextul, *România literară*, 1981, nr. 41, 8 oct., p. 9; Totok, William, Dan Culcer: Serien und Gruppen, *Neue Literatur*, 1982, nr. 1, p. 103-104; Bădilă-Fabrizius Aurora, Dan Culcer: Séries et groupes, *Livres roumaines*, 1982; Mincu, Marin, Colocvii critice, Dan Culcer, *Amfiteatru*, 1978, nr. 1, p. 11

Interviuri acordate: Radu Mareș, *Tribuna*, 1974; Ion Solacolu și Dinu Zamfirescu în dialog cu Dan Culcer, *Dialog*, august 1989 „Cine vrea să știe, poate”, *Vatra*, 1998; Cistelean, Al., *Transilvania Jurnal*, marți 8 sept 1998, „Exista o misiune a Ardealului...” - Exil și autoexil, Dialoguri de Dorel Istrate, 1998; Interviu cu Dan Culcer de Gabriel Stănescu, *Viața românească*, 2003, nr. 9 și 10; Ion Solacolu și Dinu Zamfirescu în dialog cu Dan Culcer, în *Dialog* (Dietzbach, Germania, revista editată de Ion Solacolu. - Dan C. Mihăilescu, *Litere, Arte, Idei*,

1991; Ștefan Manasia, nr. 212 (1-15 Iulie 2011), *Tribuna*, Cluj-Napoca - Iolanda Malamen, *Ziua veche* (<https://www.ziuaveche.ro/exclusiv-zv/intalnirile-zv/dan-culcer-locuiesc-in-franta-cum-as-locui-la-bistrita-sau-sibiu-7926.html>); Cornel Nistea, Un exercițiu al independenței și de stăpânire a friicii - *Cu scriitorul Dan Culcer din Paris, Discobolul*, iunie 2007.

\* \* \*

Dr. phil. Dan CULCER (Sulina, 1941. június 15.), irodalomkritikus, prózaíró, költő, fordító és újságíró. 1976 óta tagja a Romániai Írószövetségnek.

A bécsi döntés után emigrált erdélyi román családból született. Apja Alexandru Culcer orvos, anyja Ersilia Gutu. A marosvásárhelyi *Vatra* című folyóirat egyik alapítója 1971 májusában. 1987 októberében Franciaországba emigrál, és ott politikai menekültstátuszt élvez 1992-ig, amikor francia állampolgárságot kap.

A családjától megtanul magyarul, és ez lehetővé teszi a számára, hogy 1958-ban elkezdje tanulmányait a Bolyai Egyetem román szakán. Az egyetem egyesítés után, 1959-től a Babeș–Bolyai Tudományegyetemen tanul tovább. 1963-ban államvizsgázik. 2015-ben tesz szert doktori címre a marosvásárhelyi Petru Maior Egyetemen. Dolgozatának címe: *Az írók és a hatalom 1945 és 1989 között*.

1963-ban tanársegéd lesz a Marosvásárhelyi Színházművészeti Egyetemen. Két barátjával, Romulus Gugával és Mihai Sinnel megalapítja a *Vatra* folyóiratot, mely 1971 májusától jelenik meg. Rovatszerkesztő, főszerkesztő-helyettes. 1971 májusában látogat először Párizsba a Jules Verne Társaság meghívottjaként, s ettől kezdve „titkos kapcsolatokat” ápol a román emigráció néhány tagjával (Virgil Ieruncaival és Monica Lovinescuval). Franciaországba és Belgiumba utazik mint a párizsi Jules Verne Társaság, illetve a Francia Nyelvű Szociológusok Nemzetközi Szövetségének (AISLF) meghívottja. George Orwell disztópiájáról tart előadást 1984-ben Cérisy la Salle-ban mint a Fondation pour une entr'aide intellectuelle européenne ösztöndíjasa. A Szekuritáté kétkulacos játékot üz: kiállítja az útlevelét, de elkobozza a vonatjegyét. Hogy mégis elérhessen az Orwell-kollokviumra, egy hét alatt egész Európán átstoppol Biharpüspökitől Párizsig. A cenzúráról és nonkonformista versekről ír tanulmányokat. Már 1972-ben besúgta egy költőnő, aki „Donna Alba” fedőnéven jelentett róla (Mara Nicoară). A Szekuritáté 1982-ben kezdi újra az informális követést, leveleit elolvassák (l. az M. Pelin kiadta *A Szekuritáté fehér könyve*), technikai módszereket alkalmaznak – a telefon lehallgatását, titkos otthoni házkutatást.

Romulus Guga főszerkesztő 1983-ban bekövetkezett halála után megromlik a viszonya a kollégáival. Az időszak a megfigyelési dossziéjában (DUI) is megjelenik. A dossziét „Dinu” névre nyitották, A Szekuritáté Irattárát Vizsgáló Bizottság Országos Központjának Levéltárában lelhető fel. A szerkesztőség egyik pártgyűlésén „megbírálják” és rendreutasítják a megyei Szekuritáté logisztikai támogatásával és ösztönzésére. A szerkesztőségben elszigetelt lévén, végül családostól távozást tervez. A célpont: Franciaország, ide készül hattagú családjával együtt, s a távozást titokban és eredményesen tervezik meg és hajtják végre. Második felesége, Maria Mailat író orvosi ellátás ürügyén két gyerekkel már 1986-ban elmegy. 1987 augusztusában aztán az író is megkapja a vízumot, és 1987-ben családtagokkal együtt ő is Párizsba megy. Politikai menedékkjogot kér, azonnal megkapja.

Továbbképzőkön vesz részt, a számítógépek használatát tanulja a sajtóban. Időszakosan a CFPJ-nek dolgozik (Centre de formation et perfectionnement des journalistes) újságíró-előadóként. Számítógépes grafikus, lapszerkesztő a francia szakszervezeti sajtóban, 1993-tól kiadói szolgálati főnök a Confédération française démocratique du travail-nál (CFDT-Santé). A romániai „forradalom” és a „szocialista” országok beözönlése a televízióstúdiókban és egy

videófeliratozó ügynökségnél találja (Videoadapt) mint fordítót. Hosszú expedíciót szervez a francia ex-kommunista etnológus, Claude Karnoouh társaságában Nagyváradtól Bukarestig Máramaroson és a Székelyföldön keresztül, melyből megfigyeléseket hoz a régi, látszólag soha-össze-nem-omló világból. Az expedícióból *Utazás hazám megismerése céljából* címmel riport készül, melyet a francia anarchista *Iztok* folyóirat közöl, és kilencórányi anyag lesz belőle, mely a kortárs történelem számára nagyon érdekes. Részt vesz az RMDSZ alakuló gyűlésein Kolozsváron és Sepsiszentgyörgyön, a marosvásárhelyi tanárok és diákok találkozáján az önálló magyar orvosi oktatás érdekében stb.

2000 májusában online folyóiratot alapít, az *Asymetriát* (<http://www.asymetria.org>), és néhány blogot, *Egy vulkanológus naplója*, *A románok archívuma*, *A mi Erdélyünk*, *Objektív*, illetve *Dan Culcer könyvtára* címmel. A kommunizmus perbefogásáért, a kommunizmus fogvatartási rendszerének áldozataiért, az átvilágítás bevezetéséért és Paul Goma állampolgárságának visszaadásáért küzd.

Kötetek: *Un loc geometric* (Mértani hely), Editura Cartea Românească, Bukarest, 1973; *Citind și trăind literatura* (Irodalmat olvasni – irodalmat élni) – irodalomkritika, Editura Dacia, Kolozsvár, 1976; *Serii și grupuri* (Szériák és csoportok) – irodalomszociológiai esszék, Editura Cartea Românească, Bukarest, 1981; *Utopia, texte pentru o stare* (Utópia – szövegek egy állapotra) – poémák, Editura Ardealul & Asymetria, Editura Târgu Mureș-Elancourt, 2010, kétnyelvű, román–magyar kiadás, a fordítás Cseke Gábor munkája; *Cenzură și ideologie în comunismul real* (Cenzúra és ideológia a valóságos kommunizmusban), Editura Argonaut, Kolozsvár, 2016. 2 vol., 1558 p. Művelődésszociológiai és kultúrpolitikai tanulmány.

Románra fordította Domokos Sámuel könyvét (*Octavian Goga, anii studenției*) – Kriterion, Bukarest, 1975 – az Írószövetség díja; Markovits Rodion regényét, a *Szibériai garnizont* (Garnizoana din Siberia, Editura Kriterion, Bukarest, 1975); második kiadás: Dacia, Kolozsvár, 2002. Fordításai jelentek meg lapokban Petőfi Sándor, Németh László, Lászlóffy Aladár műveiből.

Prózai írásai, versei és esszéi Borsi-Kálmán Béla, Zirkuli Péter és Kolozsvári Papp László fordításában jelennek meg az Európa Könyvkiadónál Budapesten, antológiákban (*Égtájak*, 1977), illetve a *Tiszatáj*, *Napjaink*, *Nagyvilág*, *Kortárs*, valamint a romániai magyar folyóiratok (*Korunk*, *Igaz Szó*, *Ifjúmunkás*) hasábjain – ez utóbbi helyen debütál magyarul Cseke Gábor fordításában.

*A Viața Românească*, *Tribuna*, *Steaua*, *Familia*, *România literară*, *Ateneu*, *Tomis* című lapok munkatársa.

A száműzetésben a *Hermes* (CNRS), *Iztok*, *Cahiers de l'Est*, *Lupta*, *BIRE* (Franciaország), *Curentul* (Németország) hasábjain közöl. 1988-ban részt vesz a Román Írók Társasága alapításában: ez egy szakszervezeti, szakmai és protestáló szervezet, mely 1989 decembere előtt a Román Szocialista Köztársaság Írószövetség kollaboráns írói ellen küzdött. 1991. május 13-án más emigráns román újságíróval együtt megalapítja a Nyugati Román Újságírók Szövetségét, párizsi székhellyel. <https://association-journalistes-roumains.blogspot.com/>

1990 után a *Vatra* franciaországi szerkesztője, a *Seismogramme/Sociogramme* című rovatot jegyzi. Továbbra is megjelennek írásai az emigráns sajtóban, újra közöl az itthoni lapokban. Egykor betiltott verseket, naplórészleteket, tanulmányokat és emlékiratokat publikál a *Familia*, *Viața românească*, *Vatra* hasábjain, az *Expres magazin*, *România liberă*, *Acolada* <http://www.editurapleiade.ro/arhiva.html> (Szatmár) és *Confesiuni* (Târgu-Jiu) <https://centrulbrancusi.ro/confesiuni-numarul-53/> című folyóiratokban.

\* \* \*

### ***Animale la margine***

*Suntem animale la marginea turmei, la pândă  
Dar simțim primejdia prea târziu  
Instrumentele de supraveghere sunt învechite, nefolosite  
Și înceata noastră capacitate de reacție  
Devine o adevărată a doua natură.  
Grupul, ceata nu ne mai apară.  
Scriu, aici la marginea turmei,  
înfricoșat, concentrat, deci vulnerabil.*

\* \* \*

### ***Állatok a szélén***

*Állatok vagyunk a nyáj szélén, firkésszük a láthatárt,  
De későn vesszük észre a veszélyt,  
A figyelmet szolgáló eszközök elavultak, nem használja már senki őket,  
És lassú reakciósebességünk  
Valóságos második természetünké válik.  
A csoport, a csorda már nem véd meg.  
Itt írok a nyáj szélén,  
Félve, koncentrálnva, vagyis sebezhetőn.*